

عوامل مؤثر بر شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی

(مورد مطالعه: دو مجتمع مسکونی در شهر شیراز)*

مرضیه شاهرودی کلور^۱، حجت‌الله رشیدکلور^{۲*}

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر احساس شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی انجام شده است. شادی به عنوان یک پدیده چندبعدی، شامل ابعاد اجتماعی (ارتباطات مثبت با دیگران)، عاطفی (تجربه احساسات مثبت) و شناختی (رضایت‌مندی) است که در تعامل با یکدیگر تجربه کلی شادی را شکل می‌دهند. تحقیق، از لحاظ هدف، کاربردی، از نظر نوع، کمی و به لحاظ روش، پیمایشی و توصیفی - تحلیلی است. داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، آزمون تی تک دانه و آزمون رگرسیون در نرم‌افزار SPSS²⁴ تحلیل شدند. نتیجه آزمون همبستگی پیرسون با ارائه ضریب ۰/۶۳۹ فرضیه پژوهش مبنی بر وجود رابطه مثبت و مستقیم میان کیفیات کالبدی - محیطی فضای باز مجتمع مسکونی و احساس شادی کودکان را اثبات کرد. بیشترین شدت ارتباط، متعلق به خوانایی و وضوح محیط (۰/۶۳۳) و بعد از آن، فضای سبز (۰/۵۷۷) بوده است. میزان پیش‌بینی‌کنندگی شادی بر اساس فاکتورهای محیطی، از طریق آزمون رگرسیون به دست آمد. نتیجه آزمون نشان داد که متغیرهای نظام حرکتی سواره (۰/۱۶۹) و امکانات فیزیکی محیط (۰/۱۷۷) دارای تاثیر غیرمستقیم بر شادی می‌باشند. درحالی‌که، سایر متغیرها دارای اثر توأمان مستقیم و غیرمستقیم بودند: خوانایی و وضوح محیط (تاثیر مستقیم ۰/۲۷۱ و غیرمستقیم ۰/۲۳۲)، فضای سبز (تاثیر مستقیم ۰/۳۶۶ و غیرمستقیم ۰/۱۸۹) و دسترسی‌های پیاده (تاثیر مستقیم ۰/۲۱۸ و غیرمستقیم ۰/۲۰۳). بررسی نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که کودکان برای احساس رضایت‌مندی و شادی، فعالیت و پویایی در محیط را به داشتن تجهیزات از پیش تعیین‌شده در محیط ترجیح می‌دهند. بنابراین، پژوهش‌های آتی می‌تواند در زمینه بررسی فعالیت‌های مطلوب کودکان در فضای باز مجتمع و شناسایی قابلیت‌های محیطی لازم برای این فعالیت‌ها صورت پذیرد.

واژه‌های کلیدی: فضای باز، مجتمع‌های مسکونی، شادی، تعاملات اجتماعی، رضایت‌مندی، کودکان.

* مقاله علمی: پژوهشی

doi: <https://doi.org/10.22034/JSS.2025.2025397.1834>

۱ دکتری معماری، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه ملی مهارت، تهران، ایران.

M.shahroudi@iran.ir

۲ دانشیار گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول).

h_rashid@uma.ac.ir

مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره هجدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳، ص ۸۸-۵۹

مقدمه و بیان مسئله

احساس شادی یکی از مهم‌ترین ابعاد کیفیت زندگی هر انسان است. مطالعه این احساس، از دو جنبه‌ی مهم، قابل توجه است: نخست آن‌که رفاه و شادی مردم، پایه اساسی یک جامعه سالم و پایدار است (پیترمن و نایتس^۱، ۲۰۱۶: ۱۱۴) و دوم آنکه شادی و خوشبختی چیزی بیش از رفاه و خوشحالی فردی، و قابلیت مولدی است که به سلامت، خلاقیت، مفید بودن و دیگر ویژگی‌های مثبت شخصیتی و اجتماعی افراد می‌انجامد (داینر و تای^۲، ۲۰۱۷: ۹۰). رویکرد روان‌شناسی مثبت‌گرا، با پرداختن به ابعاد و احساسات مثبت شخصیتی و روانی افراد به جای آسیب‌ها و اختلالات، با به چالش کشیدن رویه‌های آسیب‌شناسانه پیشین، نگاه جدیدی به مقوله‌های روان‌شناسانه دارد. در این رویکرد، شادی و چگونه شاد بودن یکی از مفاهیم بنیادین در نظر گرفته می‌شود (شلدون و لیوبومیرسکی^۳، ۲۰۰۴؛ سلیگمن و سیکسزنتمیهایلی^۴، ۲۰۰۰). تأثیرپذیری این مقوله از ساختارهای متعدد و تأثیرگذاری آن بر فرآیند توسعه و تعالی جامعه، احساس شادی و نشاط و شادکامی را به یکی از موضوعات مورد بحث و بررسی توسط جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و روان‌شناسان تبدیل کرده است (سهراب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۸). محققان رشته‌های مختلف به بررسی این نکته پرداخته‌اند که حوزه‌های تخصصی هر یک چه تأثیری بر احساس شادی مردم خواهد گذاشت. در این میان، عدم پرداختن پژوهش‌های حوزه‌ی روان‌شناسی محیط در معماری در چگونگی ایجاد و ارتقای حس شادی، شکافی است که پژوهش حاضر سعی در پر کردن آن داشته است.

رشد عمودی سکونت‌گاه‌های شهری، به سبب تقاضای مسکن از سویی و افزایش جمعیت شهرنشین از سوی دیگر، پدیده‌ای گریزناپذیر است. در این میان، توجه به معماری مسکن دیگر تنها به معنای طراحی فضایی برای زیستن نیست، بلکه می‌بایست به ابعاد دیگری از حیات و سکونت که قویاً تحت تأثیر محیط است نیز توجه خاص داشت (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۶). متأسفانه در بررسی روند ایجاد مجتمع‌های مسکونی در کشور ایران، مشاهده می‌شود که ساکنان نادیده گرفته شده و این‌گونه مسکن‌ها از ایجاد محیط مطلوب مسکونی، برای گروه‌های مختلف سنی، جنسیتی و اجتماعی، فاصله گرفته‌اند. این مسئله در حالی است که مسکن یکی از

1 Petermans & Nuyts

2 Diener & Tay

3 Sheldon & Lyubomirsky

4 Seligman & Csikszentmihalyi

نیازهای اساسی انسان و دارای تأثیرات عمیقی بر سلامت، رفاه اجتماعی و بهره‌وری اقتصادی فرد است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۵۴).

از سوی دیگر، فضای باز مجتمع‌های مسکونی مفهوم جدیدی است ماحصل زندگی جمعی و مجتمع‌نشینی امروزی، که جایگزین حیاط‌های خصوصی شده است. علی‌رغم اینکه از لحاظ ماهوی و شکلی تفاوت‌های بسیاری بین این دو وجود دارد؛ اما از نظر عملکردی انتظار می‌رود کارکردی مشابه و کامل‌تر داشته باشد (صادق‌صابری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳). به عبارت دیگر، همان‌طور که حیاط‌های خصوصی، نیازهای انسان به ارتباط با فضای آزاد و سبز، تعامل با سایر اعضای خانواده و همسایگان و حتی تامین بخشی از خلوت و قلمروی ثانویه مسکن را فراهم می‌کرد و عامل مهمی در تقویت روحیه و تزریق احساسات مثبت به ساکنین محسوب می‌شد، فضای باز مجتمع‌های مسکونی نیز باید بتواند نیاز ساکنان در این زمینه‌ها را پاسخگو باشند؛ اما در نتیجه سیاست‌گذاری‌های طراحی و بررسی وضعیت موجود در مجتمع‌های مسکونی، مشاهده می‌شود که استفاده و حضور در این فضاها، بسیار کمتر از سطح مطلوب است.

در میان کاربران مختلف فضای باز، کودکان با توجه به ویژگی‌های رفتاری و محدودیت‌های جسمی، تأثیرپذیری بیشتری از محیط دارند. کودکان و نوجوانان، گروه مهمی از استفاده‌کنندگان فضاهای باز هستند و این فضاها بخش عمده‌ای از زمان و محیط زندگی روزانه کودکان را به خود اختصاص می‌دهند و به همین دلیل ارتقای کیفیت این فضاها می‌تواند در رشد فردی، تعاملات اجتماعی، تقویت حس تعاون و حتی آموزش آنان مؤثر باشد (مظفر و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۰). با این حال، چرایی و یا چگونگی تأثیر فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی بر احساس شادی کودکان تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا جهت داشتن محیطی پویا، سالم و سرزنده برای کودکان، نیازمند مطالعه‌ی راهکارها و راهبردهایی هستیم که بتواند با فراهم ساختن بستر مناسب، مهارت شاد بودن را به کودکان بیاموزد. بنابراین، فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی، با توجه به مدت‌زمان حضور کودکان در محیط مسکونی و در جمع خانواده، دارای پتانسیل مناسبی هستند. از این‌رو، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به دو سؤال بنیادین تدوین شده است که:

۱. نقش فضای باز مجتمع‌های مسکونی در احساس شادی کودکان چیست؟

۲. طراحی محیطی فضای باز مجتمع‌های مسکونی به چه میزان می‌تواند منجر به احساس شادی کودکان شود؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌ها در حوزه مطالعات شادی به دو گروه عمده دسته‌بندی می‌شوند: گروهی به دنبال تأثیر عوامل بیرونی بر شادی کودکان بوده و گروهی دیگر، شاخصه‌ها، مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر بر شادی را درون کودکان جست‌وجو کرده‌اند.

مولوی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود تعاملات اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین عامل در احساس شادی کودکان معرفی کردند و بر نقش عوامل بیرونی مانند ارتباطات با گروه همسالان و خانواده تأکید نمودند. همچنین گرکو و آیسون^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه خود دریافتند که اکثر کودکان خانواده و دوستان را به عنوان اصلی‌ترین منابع شادی خود می‌دانند. مالمیوارا و لتو^۲ (۲۰۱۳) نیز روابط خانوادگی مثبت و ارتباطات مطلوب با دوستان را از عوامل کلیدی شادی کودکان دانستند و تفاوت معناداری بین جنسیت کودکان در این زمینه مشاهده نکردند. افلاکی‌فرد و بزم (۱۳۹۷) با تمرکز بر محیط آموزشی، بیان کردند که تأمین امکانات فیزیکی و کالبدی مطلوب به عنوان یکی دیگر از عوامل بیرونی، می‌تواند به ایجاد محیطی شاد برای کودکان کمک کند.

هولدر و کولمن^۳ (۲۰۰۸) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های ظاهری، شخصیتی و اخلاقی کودکان در احساس شادی آن‌ها تأثیرگذارند و بر نقش عوامل درونی در این فرآیند تأکید کردند. پارک و پترسون^۴ (۲۰۰۶) نیز نشان دادند که بین نقاط قوت شخصیتی مانند امید و محبت در کودکان خردسال و احساس سپاسگزاری در کودکان بزرگ‌تر با شادی آن‌ها ارتباط مثبت وجود دارد و بر اهمیت عوامل درونی در ایجاد شادی تأکید نمودند.

طباطبایی‌نسب (۱۳۹۹) بیان کرده است که اگرچه ماهیت شادی غریزی است، اما نوع و چگونگی آن تحت تأثیر یادگیری و متغیرهای محیطی و فرهنگی قرار دارد و ترکیبی از عوامل درونی و بیرونی را در ایجاد شادی مؤثر دانسته است. صفوی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۴) نیز دریافتند که مشارکت اجتماعی، احساس تعلق، امنیت و دسترسی به خدمات و امکانات، شادی کودکان را تقویت می‌کند و ترکیبی از عوامل درونی و بیرونی را در این فرآیند دخیل دانستند. هولدر و کلاس^۵ (۲۰۱۰) در مطالعه خود نشان دادند که کودکان برون‌گرا با روابط اجتماعی قوی، شادتر هستند و ترکیبی از عوامل درونی (مانند شخصیت) و بیرونی (مانند روابط اجتماعی) را در ایجاد

1 Greco & Ison

2 Uusitalo-Malmivaara & Lehto

3 Holder & Coleman

4 Park & Peterson

5 Holder & Klassen

شادی مؤثر دانستند. هولدر و کولمن (۲۰۰۹) نیز تأکید کردند که تعامل مثبت با خانواده و دوستان به عنوان عوامل بیرونی، همراه با ویژگی‌های درونی کودکان، در شادی آن‌ها نقش کلیدی ایفا می‌کند.

این مطالعات به طور کلی نشان می‌دهند که شادی کودکان پدیده‌ای چندبعدی است که تحت تأثیر ترکیبی از عوامل درونی (مانند ویژگی‌های شخصیتی و نقاط قوت فردی) و عوامل بیرونی (مانند روابط اجتماعی، محیط فیزیکی و دسترسی به امکانات) شکل می‌گیرد. درک این تعامل پیچیده می‌تواند به طراحی محیط‌ها و برنامه‌هایی منجر شود که به طور جامع به نیازهای کودکان پاسخ دهند و شادی آن‌ها را افزایش دهند.

در جستجوی عوامل تأثیرگذار بر احساس شادی، محیط، همواره یکی از بحث‌برانگیزترین عوامل بوده و همواره تلاش شده تا راهبردهایی برای همسو کردن ویژگی‌های محیطی با اهداف رضایتمندی، رفاه و شادمانی ارائه شود. در این میان، به سختی می‌توان زندگی بشر امروز را جدا از محیط‌های انسان‌ساخت و فضاهای معماری تصور کرد. بررسی پیترمن و نایتس (۲۰۱۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "شادی در مکان و فضا: بررسی سهم معماری و معماری داخلی در شادی" به اهمیت و ارزش فضاهای معماری و طراحی محیطی در بسترسازی و ایجاد فرصت‌های متنوع برای تجربه شادی از سوی کاربران اشاره می‌کنند. وزیری و همکاران (۱۳۹۶) و (۱۳۹۴)، مفهوم و شاخص‌های شادی را در پاتوق‌های شهری جستجو کرده و رفتار مشارکتی و تعاملات اجتماعی را مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر شادی شهروندان در پاتوق‌های شهری می‌دانند.

تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که محققان بر نقش مثبت و سازنده کیفیات محیطی در ارتقای سطح رضایتمندی و تأثیرات آن بر آسایش و رفاه کاربران یک فضا، تأکید داشته‌اند. با این حال، مطالعات در زمینه ارتباط شادی و محیط انسان‌ساخت، مورد کم‌توجهی بوده است. در حوزه مطالعات محیطی و کودکان، پژوهش‌های عنوان‌شده از اهمیت تعامل کودک با محیط کالبدی و به‌ویژه فضای باز در افزایش سطح فعالیت و سلامت، افزایش مشارکت و تعاملات اجتماعی، ارتقای سطح خلاقیت کودک و ایجاد دلبستگی به محیط، به ویژه محیط‌های مسکونی خبر می‌دهند. اما علی‌رغم نقش انکارنشدنی محیط‌های مسکونی در رضایتمندی و ارتقای سطح کیفیت زندگی افراد و هم‌چنین اهمیت احساس رضایتمندی و نشاط کودک، چرایی و یا چگونگی تأثیر کیفیت و عوامل کالبدی - محیطی در فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی، بر احساس شادی کودکان، تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است که تحقیق حاضر در پی پر کردن شکاف موجود است.

تبیین معیارهای پژوهش

در تحقیقات حوزه شادی همواره سؤال اصلی این بوده که شادی چیست؟ شادی در معنا معادل واژگان مثبتی مانند خشنودی، نشاط، خوشحالی و هیجان می‌باشد. در معنای بنیادین، شادی حالتی پایدار تعریف می‌شود که در آن نسبت تمایلات ارضا شده به کل تمایلات فرد در مطلوب‌ترین شرایط باشد (طباطبایی نسب، ۱۳۹۹). پژوهشگرانی چون آرگایل^۱ (۱۹۸۹)، دنوو و کوپر^۲ (۱۹۹۸) و لیوبومیرسکی و همکاران (۲۰۰۵) از جمله معروف‌ترین محققان در این زمینه هستند که ابعاد مختلفی نظیر زیستی، ذهنی، شناختی، روان‌شناختی، عاطفی و هیجانی را برای شادی قابل طرح می‌دانند. بدین ترتیب شادی را می‌توان فرآیندی چندبعدی و واکنش مثبت افراد به رویدادهای رضایت‌بخش و مورد انتظار (به معنای هدف و آرزو) دانست که شوق فعالیت را در فرد برانگیخته و روابط انسانی را تقویت می‌کند. این احساس مطابق مطالعات مارتین^۳ (۲۰۰۵)، از سه جزء اصلی تشکیل شده است: حضور احساسات و حالات مثبت و دلپذیر، عدم وجود احساسات و حالات منفی و ناخوشایند و رضایت از حداقل برخی جنبه‌های خاص زندگی.

جهت تدوین شاخص‌های شادی و مدل پژوهش، پس از مطالعه متون مرتبط در حوزه شادی کودکان، ابعاد و جوانب شادی مبتنی بر مطالعات آرگایل و همکاران (۱۹۸۹) و لیوبومیرسکی و همکاران (۲۰۰۵) و مارتین (۲۰۰۵) در سه بعد اصلی عاطفی، اجتماعی و شناختی استخراج شد، و عوامل کالبدی - محیطی تاثیرگذار در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، به شرح زیر به دست آمد.

ابعاد شادی

جنبه عاطفی شادی: بعد عاطفی شادی که جمع جبری حضور عواطف مثبت و غیاب عواطف منفی در زندگی است، به مطلوبیت منهای عدم مطلوبیت زندگی هیجانی فرد اشاره دارد (داینر، ۱۹۹۳ به نقل از وزیری و همکاران، ۱۳۹۴).

جنبه اجتماعی شادی: بر اساس تحقیقات گرکو و آیسون (۲۰۱۴)، ارزیابی کودکان از احساس شادی‌شان، تاحدزیادی وابسته به سرمایه‌گذاری روی دوستی با همسالان اتفاق می‌افتد. تقویت پیوندهای دوستی و ارتقای شایستگی‌های اجتماعی که برای پیشرفت شخصی ضروری است، در کنار سازماندهی فعالیت‌های جمعی کودکان، می‌تواند منجر به احساس شادی آن‌ها شود.

1 Argyle

2 DeNeve & Cooper

3 Martin

بنابراین، می‌توان ادعا کرد روابط دوستانه و اجتماعی نه‌تنها با شادی همراه است، بلکه برای شادی نیز ضروری است (دمیر^۱، ۲۰۱۵).

جنبه شناختی شادی: گذر زمان می‌تواند با تغییر شرایط و نیازها، سطح شادمانی را تغییر دهد. اما در مقابل، مشارکت‌های تازه، فعالیت‌ها، روابط و اهداف، می‌تواند منبع مداومی از شادی باشند. این بدان معنا نیست که شرایط تأثیری بر شادی ندارند، بلکه معنای آن این است که شادمانی یک فرآیند و روند پویاست. مداخله مداوم در اهداف جدید، تعامل‌های معنادار محیطی - اجتماعی و فعالیت‌های تازه، برای شکوفایی مجدد و مداوم احساس شادی ضروری است (داینر و اویشی^۲، ۲۰۰۵). این بعد از شادی، به عنوان فرآیند شناختی نام برده می‌شود. اقدام داوطلبانه به منظور کمک یا بهره‌مندی از امکانات و افراد، شامل به اشتراک‌گذاری فعالیت‌ها، سهولت انجام فعالیت‌ها و ... عواملی هستند که در پاسخگویی به نیازهای شناختی افراد برای احساس شادمانی تأثیرگذارند (گرکو و آیسون، ۲۰۱۴).

کیفیات کالبدی - محیطی فضای باز

فضای باز، شامل دو بخش عینی و ذهنی است. بخش ذهنی شامل محتوی، نمادها و ویژگی‌های اجتماعی، با توجه به ماهیت نیمه‌عمومی - نیمه‌خصوصی آن است. مسیرها و فضاهای عمومی و ارتباط بین آن‌ها و گروه‌ها، و فضاهای رابط بین پیاده و سواره و غیره، و بدنه بلوک‌های ساختمانی که فضای باز را محصور می‌کنند، تصویری کالبدی و عینی است که مخاطبان تقریباً فهم یکسانی از آن‌ها دارند و نقش اساسی در کیفیت فضا ایجاد می‌کنند (صادق‌صابری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸). با توجه به روحیات کودکان و تغییرات بعضاً غیرقابل پیش‌بینی آن‌ها، در این پژوهش، تمرکز بر کیفیات عینی فضای باز بوده است. مهم‌ترین ویژگی‌های کالبدی فضای باز که در پژوهش‌های پیشین مورد تأیید قرار گرفته بودند به شرح زیر هستند:

فضای سبز: عناصر طبیعی و به ویژه درختان، تأثیر مستقیم بر میزان رضایتمندی از فضا دارند (عظمتی و فریدون‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۱۱). فضاهای سبز یکی از عناصر تشکیل‌دهنده اصلی فضای باز شمرده می‌شود. امروزه روان‌شناسان و جامعه‌شناسان بر این باورند که فضاهای سبز، لازمه تعادل‌های جسمی و روحی کاربران هستند (معصومی و میرخطیب، ۱۳۹۶: ۵۳). تحقیقات بسیاری

1 Demir

2 Diener & Oishi

تاثیر ارتباط با فضای سبز بر ارتقای سطح شادی را اثبات کرده‌اند (کرکل و همکاران^۱، ۲۰۱۶). این تاثیرپذیری ناشی ویژگی‌های فطری بشر و نیاز طبیعی او به ارتباط با دنیای فعال و زاینده اطرافش می‌باشد. فضای سبز و تعامل با عناصر طبیعی، ارتباطات اجتماعی را گسترش داده، آمار جرم و جنایت را کاهش می‌دهد. به همین دلیل، فضاهای سبز را پیش‌بینی‌کننده‌های قوی در تحکیم روابط اجتماعی، نظارت عمومی و امنیت اجتماعی می‌دانند که در طراحی شهری، ابزاری برای ترویج مولفه‌های سه‌گانه شادی است (الوکدا^۲، ۲۰۱۵: ۲۰).

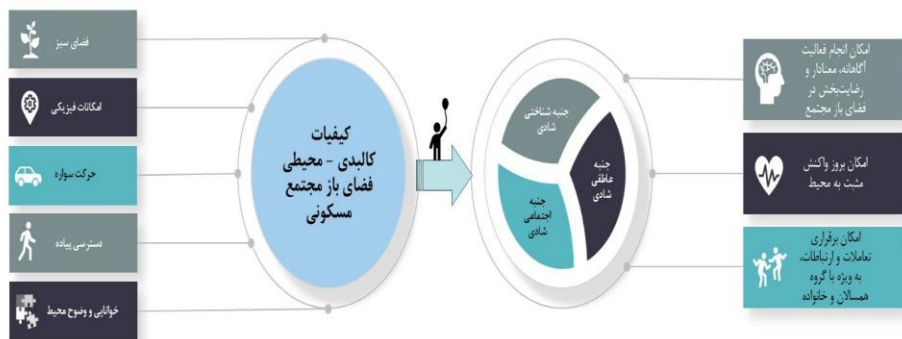
امکانات فیزیکی: تدارکات و تسهیلات فیزیکی خدمات‌رسان که استفاده از محیط را تسهیل می‌کنند از مهم‌ترین ابعاد کالبدی تاثیرگذار بر رضایت‌مندی و افزایش حضورپذیری یک فضا محسوب می‌شوند. صندلی‌ها، سطوح‌های زباله، ادوات سایه‌انداز، منابع نور مصنوعی، و ... در زمینه مطالعات کودکان، وسایل بازی و ورزشی، از جمله این امکانات هستند. علاوه بر موجود بودن این امکانات در محیط، چیدمان و نحوه دسترسی به آن‌ها نیز حائز اهمیت است (شباک و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۱).

دسترسی پیاده و نظام حرکتی سواره: دسترسی‌های سواره و پیاده و نحوه تفکیک آن‌ها از هم در مجتمع‌های مسکونی و به ویژه در فضای باز، یکی از عوامل موثر بر رضایت افراد است. دسترسی پیاده باید به گونه‌ای باشد که جذابیت بیشتری نسبت به دسترسی‌های سواره داشته باشند (حبیبی و مرزبان، ۱۳۹۶: ۷۷). نظام حرکتی میزان دسترسی‌های فیزیکی، حریم و قلمروها را مشخص می‌کند که در مدیریت، مشارکت و حفظ امنیت محیطی نیز بسیار تاثیرگذار است (قره‌گلو و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۳).

خوانایی و وضوح محیط: برای کودکان، فرآیند تعامل با محیط، نسبت به کسب نتیجه اهمیت بیشتری دارد. محیط فضای باز باید با پذیرش آزادی عمل کودک همراه باشد. رفتار کودک در فضاهای باز، بسیار متغیر و سیال است و کودک بایستی بتواند با سهولت و بدون گم شدن، در فضای مورد نظر حرکت کند و ضمن کشف زوایای ناپیدای محیط، از محدوده آن نیز خارج نشود. طراحی چنین فضاهایی به صورت محصور برای کودک خسته‌کننده خواهد بود (مظفر و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۹).

1 Krekel, et al.

2 Elokda

شکل ۱. مدل پژوهش

روش پژوهش

تحقیق حاضر، از لحاظ هدف، در دسته تحقیقات کاربردی، و از لحاظ نوع، در گروه تحقیقات کمی قرار می‌گیرد. مؤلفه‌های شادی استخراج شده از مبانی نظری پژوهش به‌عنوان متغیر وابسته و عوامل طراحی فضای باز مجتمع‌های مسکونی به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده‌اند. فرضیات مطرح شده به روش کمی-پیمایشی و به کمک آزمون‌های آماری مناسب در نرم‌افزار SPSS²⁴ مورد تحلیل قرار گرفتند. در گام پایانی نتایج آزمون‌ها با استناد به مشاهدات میدانی از سویی و مطالعات پیشین از سوی دیگر، به روش توصیفی-تحلیل محتوا و بر اساس مطالعه مقایسه‌ای به‌منظور ارائه نتیجه نهایی، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق و گویه‌های طراحی شده

متغیر	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	گویه‌ها
جنبه عاطفی شادی	احساس خوشایندی که در مواجهه با رویدادهای رضایت‌بخش پدید می‌آید (ایزنک ^۱ ، ۱۹۹۰). این احساس، برآیند وجود عواطف مثبت و نبود احساسات منفی است (داینر، ۲۰۱۷)	امکان بروز واکنش مثبت به محیط.	احساس خوشحالی و انرژی زیاد می‌کنم.
			به نظرم بعضی چیزها سرگرم‌کننده است.
			به نظرم همه چیز زیباست.
			خاطرات خوبی دارم.
			با دیگران احساس صمیمیت می‌کنم.

متغیر	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	گویه‌ها من در فضای باز مجتمع مسکونی مان
جنبه اجتماعی شادی	ارزیابی مثبت احساس حضور در جمع و رابطه همسالان که با وفاداری، صمیمیت، محبت و حمایت متقابل مشخص می‌شود (بوکوفسکی و سیپولا ^۱ ، ۲۰۰۵)	امکان برقراری تعاملات و ارتباطات، به ویژه با گروه همسالان و خانواده.	دوست دارم با دیگران بازی کنم و فعالیت مشترک داشته باشم. تاثیر خوبی روی دیگران دارم. فکر می‌کنم برای دیگران جذاب هستم.
جنبه شناختی شادی	اقدام داوطلبانه به منظور کمک یا بهره‌مندی از امکانات و افراد، شامل به اشتراک‌گذاری فعالیت‌ها، سهولت انجام فعالیت‌ها و ... (گرکو و آیسون، ۲۰۱۴)	امکان انجام فعالیت آگاهانه، معنادار و رضایت‌بخش در فضای باز مجتمع.	می‌توانم چیزهایی که می‌خواهم را انجام دهم می‌توانم وقتم را به خوبی تنظیم کنم. تصمیم‌گیری برای فعالیت‌هایی که می‌خواهم انجام دهم برایم آسان است. از وضعیتی که دارم لذت می‌برم.
احساس شادی	دارا بودن درجه‌ای از مطلوبیت و نگرش‌ها و گرایش‌های مثبت که در آن شکل کاملی از شناخت و عاطفه وجود دارد (وینهون ^۲ ، ۲۰۰۱)	احساس رضایتمندی، امید به آینده و دلگرمی.	برآیند مولفه‌های تشکیل‌دهنده شادی.
حضور در فضای باز مجتمع مسکونی	آگاهی یا وضعیت ذهنی بودن در یک محیط (خواه مجازی و خواه واقعی) (نانز و بلیک ^۳ ، ۲۰۰۱)	احساس واقعیت، وضوح و تداوم	من هر روز در فضای باز حضور پیدا می‌کنم. خانواده معمولاً به من اجازه حضور در فضای باز مجتمع را می‌دهند. پدر و مادرم اکثر وقت‌ها به فضای باز مجتمع می‌آیند. تنها نیستم و دوستان و هم‌سن و سال‌هایم همیشه در فضای باز حضور دارند.
عوامل کالبدی - محیطی فضای باز مجتمع مسکونی	مفهوم جدیدی است ماحصل زندگی جمعی و مجتمع‌نشینی امروزی که جایگزین حیاط‌های خصوصی شده است. علی‌رغم اینکه از لحاظ ماهوی و شکلی تفاوت‌های بسیاری برای این	حفظ ارتباطات طبیعی، خوانایی و سهولت دسترسی‌ها، تسهیلات و	به نظرم گیاهان و درخت‌ها به اندازه کافی در فضای باز ما وجود دارند. وسایل مناسب بازی و استراحت، در فضای باز مجتمع ما به قدر کافی وجود دارد.

1 Bukowski & Sippola

2 Veenhoven

3 Nunez & Blake

عوامل مؤثر بر شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی...

متغیر	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	گویه‌ها من در فضای باز مجتمع مسکونی مان
	دو وجود دارد، اما از نظر عملکردی انتظار می‌رود کارکردی مشابه و کامل‌تر داشته باشد (صادق‌صابری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳).	امکانات فیزیکی، آزادی عمل و ایمنی کودکان در فضای باز مجتمع.	نگران حرکت ماشین‌ها و مزاحمت برای کودکان نیستم.
			راه رسیدن به محوطه بازی، نزدیک، خوب و مناسب است.
			می‌توانم همه جای محوطه را بگردم و نگران گم شدن نیستم.

اعتبار پژوهش حاضر، پس از انجام پیش‌آزمون‌ها و توزیع نمونه‌های مکفی از پرسشنامه‌ها، و تأیید اعتبار صوری، از بُعد روایی با اعمال نظرات متخصصین و اساتید، و از منظر پایایی با ارائه ضریب آلفای کرونباخ برای هر متغیر تأیید شده است.

جدول ۲. آماره پایایی پرسشنامه

متغیرها/مولفه‌ها	تعداد گویه‌ها	میانگین	واریانس	آلفای کرونباخ	KMO	آزمون بارتلت	درجه آزادی	سطح معناداری
جنبه عاطفی شادی	۴	۳/۹۴	۱/۳۰۵	۰/۶۷۰	۰/۶۸۲	۹۰/۰۳۸	۶	۰/۰۰۰
جنبه اجتماعی شادی	۴	۳/۸۸	۱/۰۷۱	۰/۶۷۴	۰/۶۶۴	۸۹/۲۵۱	۶	۰/۰۰۰
جنبه شناختی شادی	۴	۳/۷۷	۱/۰۱۹	۰/۶۳۶	۰/۶۵۷	۸۲/۲۲۳	۶	۰/۰۰۰
شادی	۱۲	۳/۸۶	۱/۱۳۲	۰/۸۵۲	۰/۸۰۵	۵۴۰/۲۵۳	۶۶	۰/۰۰۰
حضور در فضای باز مجتمع	۴	۳/۴۱	۱/۲۸۹	۰/۷۱۸	۰/۷۱۱	۱۰۲/۱۱۰	۶	۰/۰۰۰
عوامل کالبدی- محیطی فضای باز مجتمع مسکونی	۵	۳/۷۶	۱/۱۳۵	۰/۷۳۹	۰/۷۵۰	۱۳۸/۶۷۳	۱۰	۰/۰۰۰

جامعه آماری و حجم نمونه

با توجه به اهداف پژوهش و مشاهدات میدانی از نحوه حضور و تعامل کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، مقصود از کودکان در این پژوهش افراد ۵ تا ۱۲ سال در ۳ دسته‌بندی

کودکان ۵ تا ۷ سال، ۸ تا ۱۰ سال و ۱۱ تا ۱۲ سال بوده است. جامعه آماری در این تحقیق را کودکان ساکن در مجتمع‌های مسکونی امام رضا (ع) و شهید باهنر شیراز، با تعداد ۷۰۰ واحد مسکونی و تعداد کودکان ساکن برابر ۸۲۶ کودک تشکیل می‌دهند. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌بندی شده است. به نحوی که در توزیع پرسشنامه‌ها، سعی شد علاوه بر رعایت تناسب میان تعداد پرسشنامه‌ها و تعداد کودکان هر مجتمع، نسبت جنسیتی و تنوع سنی نیز مد نظر قرار گیرد. حجم نمونه، مطابق با فرمول کوکران ۲۶۲ نفر برآورد شده است. از این تعداد، با توجه به تعداد کودکان هر مجتمع، ۲۲۲ پرسشنامه در مجتمع امام رضا (ع) و ۴۰ پرسشنامه در مجتمع شهید باهنر توزیع شده است.

معرفی مجتمع‌های مورد مطالعه

مجتمع امام رضا (ع) به‌عنوان مجتمعی با فضاهای طراحی شده و دارای امکانات کالبدی قابل توجه و مجتمع شهید باهنر شیراز به‌عنوان مجتمعی با تعداد واحد مسکونی کمتر و فضای فیزیکی محدودتر، نمونه‌های نهایی تأییدشده برای انجام مطالعات مقایسه‌ای در این تحقیق می‌باشند. از نظر شباهت‌های موجود بین دو مجموعه، مهم‌ترین وجه تشابه، داشتن فاصله‌ای نسبتاً برابر با فضاهای باز و پارک محله‌ای نزدیک مجتمع‌های مسکونی است. بنابراین، این عامل، یعنی امکان ترجیح کودک برای حضور در فضای باز عمومی محله نسبت به فضای باز خصوصی مجتمع، در هر دو نمونه شرایط مشابهی وجود دارد که تأثیرگذاری این عامل مداخله‌گر را در تحلیل‌ها، به‌ویژه در زمینه تأثیر بر حضور معنادار در محیط، خنثی می‌کند. از سوی دیگر، هر دو مجتمع دارای بیش از یک بلوک بوده و از جنبه توانایی برقراری تعامل با دیگر کودکان در فضای باز، قابل مقایسه هستند. تشابه دیگر این دو مجموعه در وجود هر دو فضای سبز طراحی شده و فضای باز طراحی نشده می‌باشد که به کودک قدرت انتخاب برای حضور و فعالیت در دو فضای متفاوت را می‌دهد.

مجتمع مسکونی امام رضا (ع)

واقع در منطقه ۶ شهرداری شیراز، بلوار معالی‌آباد، از نخستین مجموعه‌های ساخته شده در این منطقه است. از نظر ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی، این مجتمع تحت تأثیر فضای حاکم بر منطقه ۶ شهرداری شیراز، نرخ رشد جمعیتی بالا، بعد خانوار پایین، نرخ باسوادی بالا و تعداد بالای شاغلین و دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی است. این مجتمع، به سبب وسعت، دارای مهدکودک مجزا درون ساختار مجموعه، فرهنگسرای قرآنی، بازارچه، سوپرمارکت و درگاه‌های خدمات بانکی

می‌باشد. همچنین، در نزدیکی یک کلانتری و یک پارک محله‌ای قرار دارد. همسایگی‌های این مجتمع را مجموعه‌ای از واحدهای تجاری در درجه اول، و واحدهای مسکونی در کوچه‌ها و خیابان‌های اطراف تشکیل می‌دهد.

مجتمع مسکونی شهید باهنر

واقع در بلوار پاسارگاد، منطقه ۴ شهرداری شیراز و دارای ۲ بلوک مسکونی است. منطقه ۴ به طور کلی، از سابقه سکونت کمی نسبت به سایر مناطق شهری برخوردار است و در ابتدا فعالیت‌های صنعتی و خدماتی در این منطقه انجام می‌شده است. اما بخش‌های وسیعی از مرکز و جنوب غربی آن در حال شکل‌گیری و ساخت و ساز سریع است. به همین دلیل، این مناطق از مناطق نوساز مسکونی شهر شیراز محسوب می‌شود. نرخ رشد جمعیتی در این منطقه نیز بالا و بعد خانوار نیز بالاست. اما در مجتمع مورد بررسی، بعد خانوار پایین بوده و خانوارها جوان با تعداد اعضای محدود بوده‌اند. عمده ساکنین را مردان کارمند و زنان خانه‌دار تشکیل می‌دهند. مانند محدوده قرارگیری مجتمع امام رضا (ع)، بلوار پاسارگاد که مجتمع شهید باهنر را در خود جای داده نیز دارای مجتمع‌های تجاری در جداره‌های رو به گذر اصلی و شریان عبوری بلوار تشکیل می‌دهد که واحدهای مسکونی در دسترسی‌های فرعی و پشت واحدهای تجاری قرار گرفته‌اند. پارک و فرهنگسرای شقایق نیز در نزدیکی این مجتمع واقع شده است. بر خلاف مجتمع امام رضا (ع)، به دلیل وسعت محدود، این مجتمع دارای خدمات درونی نیست و ساکنین برای انجام خدمات و تهیه نیازهای خود به خارج از مجتمع مراجعه می‌کنند.

جدول ۳. معرفی اجمالی نمونه‌های مورد مطالعه

نمونه	مجتمع امام رضا (ع)	مجتمع شهید باهنر
مکان	بلوار معالی آباد	بلوار پاسارگاد
تعداد بلوک	۵۰	۲
تعداد واحد	۶۰۰	۱۰۰
تصویر هوایی		

نمونه	مجتمع امام رضا (ع)	مجتمع شهید باهنر
تصویر		
عناصر فضایی	۲ فضای طراحی شده / امکانات کالبدی نظیر آلاچیق و ... / مسیرهای پیاده‌روی / مسیر اتومبیل	یک فضای سبز / یک فضای قابل استفاده برای بازی / مسیر جداگانه پارکینگ

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، با توجه به گستردگی و وسعت جامعه مورد نظر در هر نمونه، توزیع پرسشنامه‌ها به روش تصادفی طبقه‌بندی شده انجام شد و تعداد ۲۲۲ کودک در مجتمع امام رضا (ع) و ۴۰ کودک در مجتمع شهید باهنر شیراز مورد آزمون قرار گرفتند. در مجموع، از این تعداد ۴۹/۶٪ را دختران و ۵۰/۴٪ را پسران تشکیل می‌دادند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و نسبت نمونه‌ها بر حسب جنس و به تفکیک مجتمع‌های مورد بررسی

متغیر	گروه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
مجتمع امام رضا (ع)	دختر	۱۰۶	۴۷/۷
	پسر	۱۱۶	۵۲/۳
مجتمع شهید باهنر	دختر	۲۴	۶۰
	پسر	۱۶	۴۰

نتیجه آزمون T نشان می‌دهد که جنس عامل تأثیرگذاری در احساس شادی کودکان (سطح معناداری = ۰/۹۶۸) در فضای باز مجتمع‌های مسکونی نمی‌باشد. علت این امر را می‌توان در محیط نسبتاً امن و درونی مجتمع جستجو کرد. در حوزه مطالعات اجتماعی و محیطی، تفاوت نظرات ناشی از جنس، عمدتاً به علت احساس عدم امنیت برای گروه حساس دختران و زنان رخ داده است. اما در محیط یک مجتمع مسکونی، با توجه به نظارت‌های عمومی حاکم و وجود ایستگاه‌های نگهبانی، عامل جنس، تأثیری در این مقوله نداشته است.

جدول ۵. آزمون معنی‌داری T متغیرهای مستقل و وابسته مبتنی بر مولفه جنس

متغیر		آزمون لون		معنی‌داری آزمون T				
		F	سطح معنی‌داری	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	کران پایین کران بالا
شادی	فرض برابری واریانس‌ها	۱/۲۹۶	۰/۲۵۷	-۰/۰۴۰	۲۱۹	۰/۹۶۸	۰/۰۰۴۶۴	-۰/۲۳۲۳۲
	فرض عدم برابری واریانس‌ها			-۰/۰۴۰	۲۱۹	۰/۹۶۸	۰/۰۰۴۶۴	-۰/۲۳۲۵۸

نتایج نشان داد میان نظرات گروه‌های سنی مختلف تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به معناداری آزمون لون (جدول ۶)، تحلیل معناداری از طریق ANOVA Welch (جدول ۷) و برای سنجش تفاوت گزارش شده از آزمون تعقیبی Games-Howell (جدول ۸) استفاده شده است. نتیجه آزمون نشان داد در مورد احساس شادی (۴/۲۹)، گروه سنی ۵ تا ۷ سال نسبت به سایرین میانگین بالاتری را گزارش کرده‌اند. در حالی که سایر گروه‌ها تفاوت معناداری با یکدیگر نداشتند. علت این امر را می‌توان در چند مورد پیگیری کرد: نخست آنکه پاسخ‌های این گروه سنی توسط پرسشگر ثبت شده است و پرسشگر سوالات را برای کودکان توضیح داده و پاسخ‌های آنان را ثبت کرده است. بنابراین به نظر می‌رسد درک کودکان به واسطه توضیحات پرسشگر درک مناسب‌تر و مثبت‌تری نسبت به سوالات بوده باشد. البته میزان تفاوت گزارش شده قابل توجه است و طبیعتاً تنها این مورد بر پاسخ‌ها تأثیرگذار نبوده است. علت دیگری که می‌تواند مورد توجه باشد حضور این گروه سنی در کنار خانواده در فضای باز مجتمع و وابستگی آنان به حضور در جمع و جنبه اجتماعی شادی باشد. این گروه عمدتاً با همراهی و حمایت خانواده و سایر همسایگان مواجه هستند و محدودیت‌های سایر گروه‌های سنی برای آنان کمتر بروز پیدا می‌کند و توقعات کمتری از محیط دارند.

جدول ۶. آزمون همگنی واریانس‌ها

آزمون همگنی		مقدار لون	درجه آزادی	سطح معناداری
شادی	بر اساس میانگین	۱۳/۳۳۴	۲	۰/۰۰۰
	بر اساس میانه	۹/۴۷۸	۲	۰/۰۰۰
	بر اساس میانه و درجه آزادی تعدیل شده	۹/۴۷۸	۲	۰/۰۰۰
	بر اساس میانگین پیراسته	۱۳/۰۹۳	۲	۰/۰۰۰

جدول ۷. آزمون Robust برابری میانگین‌ها

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری
۱۶/۰۸۲	۲	۰/۰۰۰

جدول ۸. مقایسه زوجی گروه‌های آزمون

Games-Howell		میانگین	اختلاف میانگین	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵٪	
					کران بالا	کران پایین
شادی	۸ تا ۱۰ سال	۳/۷۳	۰/۵۵۷۶۸	۰/۰۰۶	۰/۹۷۵۰	۰/۱۴۰۴
	۱۱ تا ۱۲ سال (میانگین=۴/۲۹)	۳/۷۳	۰/۵۵۶۹۹	۰/۰۰۱	۰/۹۰۴۳	۰/۲۰۹۶

نتیجه آزمون همبستگی نشان می‌دهد که عوامل کالبدی-محیطی و ویژگی‌های فضای طراحی شده مجتمع مسکونی برای حضور در فضای باز، بر احساس شادی کودکان و همه جوانب آن تأثیرگذارند. فضای سبز، بیشترین تأثیر را در جنبه عاطفی احساس شادی دارد. درحالی‌که خوانایی و وضوح محیط، یعنی کسب شناخت و احساس امنیت و کنترل در محیط، بر هر سه جنبه احساس شادی تأثیر دارد. سلسله‌مراتب و نظام‌های حرکتی سواره - پیاده نیز بیشترین تأثیر خود را در جنبه شناختی، یعنی امکان تعامل با محیط (کنترل محیط و تقویت مهارت‌های فردی کودک در عین تناسب با توانایی‌های وی) داشته‌اند (جدول ۹).

جدول ۹. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای اصلی تحقیق

متغیر / مولفه‌های مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نتیجه آزمون
شادی	فضای سبز	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۵۵۷**
	امکانات فیزیکی	قوی	۰/۰۰۲	۰/۲۶۸**
	حرکت سواره	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۳۷**
	دسترسی پیاده	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۷۱**
	خوانایی و وضوح محیط	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۶۳۳**
	عوامل کالبدی - محیطی	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۶۳۹**
جنبه عاطفی	فضای سبز	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۵۳۶**
	امکانات فیزیکی	قوی	۰/۰۳۷	۰/۱۸۲*
	حرکت سواره	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۳۳۹**

عوامل مؤثر بر شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی...

متغیر / مولفه‌های مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نتیجه آزمون
دسترسی پیاده خوانایی و وضوح محیط عوامل کالبدی - محیطی		قوی	۰/۰۰۰	۰/۳۱۶**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۶۵**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۹۴**
فضای سبز امکانات فیزیکی حرکت سواره دسترسی پیاده خوانایی و وضوح محیط عوامل کالبدی - محیطی	جنبه اجتماعی	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۴۳**
		قوی	۰/۰۰۰	۰/۳۲۱**
		قوی	۰/۰۰۰	۰/۳۰۱**
		قوی	۰/۰۰۰	۰/۳۹۰**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۸۶**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۵۱۳**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۴۸۹**
		قوی	۰/۰۰۲	۰/۲۶۹**
فضای سبز امکانات فیزیکی حرکت سواره دسترسی پیاده خوانایی و وضوح محیط عوامل کالبدی - محیطی	جنبه شناختی	خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۵۰۸**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۵۵۱**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۶۵۸**
		خیلی قوی	۰/۰۰۰	۰/۶۷۳**

پیش‌بینی میزان تاثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای وابسته، از طریق آزمون رگرسیون انجام می‌پذیرد. برای بررسی میزان اثرگذاری مولفه‌های کالبدی - محیطی فضای باز مجتمع‌های مسکونی بر شادی کودکان، رگرسیون خطی چند متغیره مورد استفاده قرار گرفت. جدول ۱۰ و ۱۱، ضرایب بتا، سطح معناداری، ضرایب تلورانس و عوامل تورم واریانس متغیرهای کالبدی - محیطی فضای باز و نقش آن‌ها در تامین شادمانی کودکان ساکن در مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه را نشان می‌دهد. هم‌چنین، جدول ۱۲، اثر مستقیم، غیرمستقیم و اثر کل هر یک از متغیرها را ارائه داده که از محاسبه ضرایب مسیر (شکل ۲ و ۳) به دست آمده است.

نتیجه آزمون نشان می‌دهد که از میان متغیرهای تحقیق، امکانات فیزیکی و نظام حرکتی سواره، صرفا دارای تاثیر غیرمستقیم بر شادی کودکان به عنوان برآیند ابعاد سه‌گانه هستند. اما امکانات فیزیکی بر بعد شناختی شادی اثر مستقیم (۰/۱۹۱) دارد. نظام حرکتی سواره نیز با تاثیر غیرمستقیم ۰/۱۶۹، در صورت تامین شرایط ایمنی کودک در محیط، می‌تواند منجر به احساس شادی او شود. این مولفه در بعد شناختی شادی (۰/۲۰۶) تاثیرگذاری بیشتری داشته است. علت این امر نیز اثرگذاری بالای خوانایی محیط بر احساس شادی شناختی (۰/۶۱۷) است که حرکت سواره در محیط کوتاه‌ترین مسیر اثرگذاری را از طریق آن دارد.

نتایج همچنین نشان می‌دهد که تعامل با فضای سبز، به طور مستقل، دارای اثر مستقیم ۰/۳۶۶، و در ترکیب با سایر مولفه‌ها، با اثر غیر مستقیم ۰/۱۸۹، منجر به احساس شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی خواهد شد. با توجه به نیاز انسان و پیوند ذاتی او با فضای سبز، دور از انتظار نبود که بیشترین اثرگذاری این مولفه بر بعد عاطفی شادی (با اثر کل ۰/۵۲۸) باشد. در حوزه کودکان، که هنوز در جذابیت‌های کاذب مدرنیته و دنیای تکنولوژی غرق نشده‌اند، حفظ این ارتباط ذاتی می‌تواند شادی پایدار آن‌ها را تامین کند. شادی شناختی، شادی پایدار و غیروابسته به شرایط و امکانات زمانی - مکانی است. کمتر بودن مقدار اثر فضای سبز بر این مولفه در مقایسه با تاثیرگذاری آن بر سایر ابعاد شادی می‌تواند به همین دلیل باشد. وضوح و خوانایی محیط (با اثر مستقیم ۰/۲۷۱ و غیر مستقیم ۰/۲۳۲ بر شادی)، با فراهم آوردن امکان آزادی عمل و تعامل متقابل و پویا با محیط، می‌تواند پیوند کودک با فضای باز مجتمع را قوی‌تر کرده و از این منظر، منجر به ایجاد ارتباطات عاطفی - شناختی با محیط شود و به شادی کودک منجر شود. این مولفه دارای تاثیر قابل توجه بر بعد شناختی (اثر مستقیم ۰/۴۲۵ و اثر کل ۰/۶۱۷) است.

هم‌چنین، دسترسی‌های پیاده و پیاده‌محور بودن فضا، به این معنا که نظام‌های حرکتی با اولویت امنیت و آسایش کاربر پیاده برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا شده باشند، عامل دیگری است که اثر مستقیم ۰/۲۱۸ و غیر مستقیم ۰/۲۰۳ را در شادی کودک داراست. نزدیک بودن مقدار اثر مستقیم و غیرمستقیم دسترسی‌های پیاده در پیش‌بینی و تامین شادی کودک در فضای باز مجتمع مسکونی، نشان از اهمیت این عامل دارد. چرا که هم به تنهایی و هم در ترکیب با سایر متغیرها و تسهیل عملکرد آن‌ها، نقش قابل توجهی در حضور شادمانه کودک در فضای باز مجتمع مسکونی ایفا می‌کند. هم‌چنین، زمینه را برای تعاملات اجتماعی و ارتباطات رو در روی کودکان با گروه همسالان، خانواده و با سایر افراد در محیط فراهم می‌کند. نتایج آماری نیز با ارائه ضریب تاثیر ۰/۵۱۲ برای بعد شناختی و ۰/۳۷۸ برای بعد اجتماعی شادی این یافته را تایید می‌کنند.

در توضیح یافته‌های بالا باید به این نکته اشاره کرد که در تحلیل مسیر، به معناداری اثرگذاری‌ها در مدل‌های رگرسیونی توجه شده است. در نخستین مدل، ضریب تاثیر همه مولفه‌های کالبدی بر شادی و ابعاد سه‌گانه آن به صورت ساده و با روش Enter مورد آزمون قرار گرفت. در این روش برخی مقادیر سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ داشتند و باید از مدل کنار گذاشته شده و مدل جدید مجدد اجرا می‌شد. به همین دلیل در دومین مرحله آزمون رگرسیون با روش مناسب‌تر Stepwise (گام به گام) که ترکیبی از دو روش پیش‌رونده و پس‌رونده است انجام شد. در این روش

نرم‌افزار خود متغیرهایی که در حضور سایر متغیرها کم‌اثر هستند را از مدل کنار می‌گذارد و محقق از تکرار چندباره آزمون بی‌نیاز می‌شود.

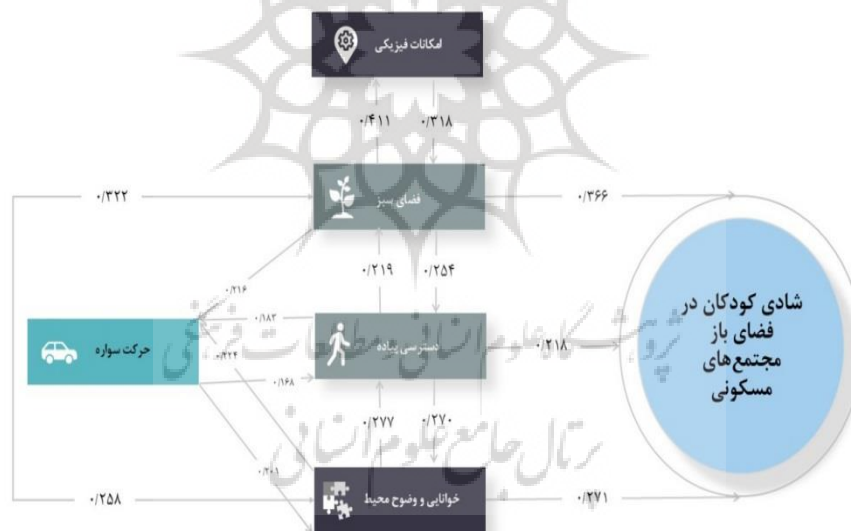
برای سنجش اثر غیرمستقیم هر یک از مولفه‌های کالبدی، تاثیرگذاری آن‌ها بر سایر مولفه‌ها اندازه‌گیری شد که به علت تعدد داده‌های آماری در این مورد به گزارش خلاصه آن‌ها اکتفا می‌شود. نتایج آزمون رگرسیون نشان داد فضای سبز، دسترسی پیاده، خوانایی محیط و نظام حرکتی سواره دارای اثر متقابل بر یکدیگر هستند. مقادیر این اثرگذاری در شکل ۳ آورده شده است. امکانات فیزیکی فقط از طریق فضای سبز اثرگذار گزارش شد. در نهایت با ترسیم مدل و مسیرهای نهایی، محاسبات مسیرهای غیرمستقیم انجام و اثر کل هر متغیر کالبدی به دست آمد.

در بررسی همواری یک مدل رگرسیون، بررسی هم‌خطی بودن متغیرها دارای اهمیت است. چرا که این مورد می‌تواند قابل اعتماد بودن و مناسب بودن مدل پیشنهادی رگرسیون را زیر سوال ببرد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که ضرایب تولرانس و عامل تورم واریانس در مدل تحقیق، دارای مقادیر قابل قبول می‌باشند. تولرانس، درصد واریانس در یک متغیر پیشگو می‌باشد که نمی‌توان با دیگر متغیرها آن را توضیح داد. تولرانس‌های کوچک، نشان می‌دهد که متغیر مربوطه را می‌توان با پیشگوهای دیگر معلوم کرد و نقش مهمی در مدل رگرسیون و پیش‌بینی نهایی متغیر وابسته ندارند. در تحلیل حاضر، همه متغیرها، دارای تولرانسی بیش از ۶۰ درصد می‌باشند که نشان از نقش مستقل و مهم هر متغیر در مدل پیشنهادی دارد. از سوی دیگر، عامل تورم واریانس بزرگتر از ۲ نیز، معمولاً مسئله‌ساز بوده و نشان‌دهنده وجود رابطه هم‌خطی میان متغیرهاست. بررسی نتایج محاسبه عامل تورم واریانس در مدل رگرسیون تحقیق حاضر، نشان می‌دهد که همه عوامل، دارای مقدار vif کمتر از ۲ می‌باشند. بنابراین، فرض عدم وجود رابطه هم‌خطی برقرار بوده، و می‌توان مدل رگرسیون را مورد استناد قرار داد.

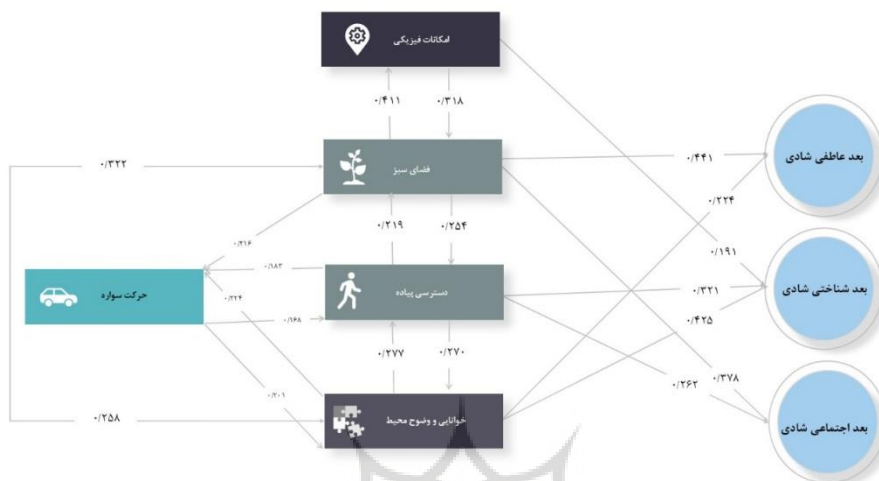
جدول ۱۰. رگرسیون خطی چند متغیره مولفه‌های متغیر مستقل (کالبد) با متغیر وابسته (شادی)

احساس شادی	ضرایب معیار نشده		T	سطح معناداری	ضریب تولرانس	عامل تورم واریانس (vif)
	B	خطای معیار				
مقدار ثابت	۱/۸۰۲	۰/۲۰۰	۹/۰۱۴	۰/۰۰۰		
فضای سبز	۰/۲۱۴	۰/۰۴۵	۴/۸۱۲	۰/۳۶۶	۰/۷۱۷	۱/۳۹۴

احساس شادی	ضرایب معیار نشده		ضرایب معیار شده	T	سطح معناداری	ضریب تولرانس	عامل تورم واریانس (vif)
	B	خطای معیار					
دسترسی پیاده	۰/۱۴۳	۰/۰۵۰	۰/۲۱۸	۲/۸۵۳	۰/۰۰۵	۰/۷۱۵	۱/۳۹۹
خوانایی و وضوح محیط	۰/۱۶۱	۰/۰۴۶	۰/۲۷۱	۳/۵۲۹	۰/۰۰۱	۰/۷۰۶	۱/۴۱۶
ضریب همبستگی (R)	مجدورات (R)		ضریب (R ²) تعدیل شده	خطای استاندارد شده		آماره F	سطح معناداری (Sig)
۰/۶۸۷	۰/۴۷۲		۰/۴۶۰	۰/۴۸۲۲۳		۳۷/۸۵۶	۰/۰۰۰

شکل ۲. نمودار تحلیل مسیر بر اساس برآیند احساس شادی

شکل ۳. نمودار تحلیل مسیر بر اساس ابعاد احساس شادی

جدول ۱۱. رگرسیون خطی چند متغیره مولفه‌های متغیر مستقل (کالبد) با متغیر وابسته (ابعاد شادی)

عامل تورم واریانس (vif)	ضریب تولرانس	سطح معناداری	T	ضرایب معیار شده	ضرایب معیار نشده		بعد عاطفی شادی
				بتا	خطای معیار	B	
		۰/۰۰۰	۷/۷۹۰		۰/۲۵۴	۱/۹۷۵	مقدار ثابت
۱/۲۶۸	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۵/۴۳۰	۰/۴۴۱	۰/۰۵۹	۰/۳۱۸	فضای سبز
۱/۲۶۸	۰/۷۸۹	۰/۰۰۷	۲/۷۶۱	۰/۲۲۴	۰/۰۶۰	۰/۱۶۵	خوانایی و وضوح محیط
سطح معناداری (Sig)	آماره F	خطای استاندارد شده		ضریب (R ²) تعدیل شده	مجذورات (R)	ضریب همبستگی (R)	
۰/۰۰۰	۳۲/۲۷۰	۰/۶۶۵۴۵		۰/۳۲۵	۰/۳۳۵	۰/۵۷۹	
عامل تورم واریانس (vif)	ضریب تولرانس	سطح معناداری	T	ضرایب معیار شده	ضرایب معیار نشده		بعد شناختی شادی
				بتا	خطای معیار	B	

عامل تورم واریانس (vif)	ضریب تولرانس	سطح معناداری	T	ضرایب معیار شده	ضرایب معیار نشده		بعد عاطفی شادی
				بتا	خطای معیار	B	
		۰/۰۰۰	۶/۸۶۰		۰/۲۱۵	۱/۴۷۶	مقدار ثابت
۱/۰۷۰	۰/۹۳۵	۰/۰۰۴	۲/۹۳۹	۰/۱۹۱	۰/۰۴۲	۰/۱۲۴	امکانات فیزیکی
۱/۳۴۳	۰/۷۴۵	۰/۰۰۰	۴/۳۹۷	۰/۳۲۱	۰/۰۵۱	۰/۲۲۴	دسترسی پیاده
۱/۲۷۳	۰/۷۸۶	۰/۰۰۰	۵/۹۸۰	۰/۴۲۵	۰/۰۴۵	۰/۲۶۹	خوانایی و وضوح محیط
سطح معناداری (Sig)	آماره F	خطای استاندارد شده		ضریب (R ²) تعدیل شده	مجدورات (R)		ضریب همبستگی (R)
۰/۰۰۰	۴۱/۷۲۵	۰/۵۰۱۰۴		۰/۴۸۴	۰/۴۹۶		۰/۷۰۵
عامل تورم واریانس (vif)	ضریب تولرانس	سطح معناداری	T	ضرایب معیار شده	ضرایب معیار نشده		بعد اجتماعی شادی
				بتا	خطای معیار	B	
		۰/۰۰۰	۸/۴۹۲		۰/۲۴۷	۲/۱۰۰	مقدار ثابت
۱/۲۵۳	۰/۷۹۸	۰/۰۰۰	۴/۵۷۱	۰/۳۷۸	۰/۰۵۴	۰/۲۴۸	فضای سبز
۱/۲۵۳	۰/۷۹۸	۰/۰۰۲	۳/۱۷۰	۰/۲۶۲	۰/۰۶۱	۰/۱۹۳	دسترسی پیاده
سطح معناداری (Sig)	آماره F	خطای استاندارد شده		ضریب (R ²) تعدیل شده	مجدورات (R)		ضریب همبستگی (R)
۰/۰۰۰	۲۷/۵۳۱	۰/۶۳۰۲۳		۰/۲۹۰	۰/۳۰۱		۰/۵۴۸

جدول ۱. اثر کل متغیر مستقل و مولفه های آن بر متغیر وابسته (احساس شادی کودکان در فضای باز مجتمع مسکونی)

متغیر و مولفه های مستقل	متغیر وابسته	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
شادی	فضای سبز	۰/۳۶۶	۰/۱۸۹	۰/۵۵۵
	امکانات فیزیکی	-	۰/۱۷۷	۰/۱۷۷
	حرکت سواره	-	۰/۱۶۹	۰/۱۶۹
	دسترسی پیاده	۰/۲۱۸	۰/۲۰۳	۰/۴۲۱

متغیر و مولفه های مستقل	متغیر وابسته	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
خوانایی و وضوح محیط		۰/۲۷۱	۰/۲۳۲	۰/۵۰۳
فضای سبز	بعد عاطفی شادی	۰/۴۴۱	۰/۰۸۷	۰/۵۲۸
امکانات فیزیکی		-	۰/۱۶۸	۰/۱۶۸
حرکت سواره		-	۰/۱۱۴	۰/۱۱۴
دسترسی پیاده		-	۰/۲۱۰	۰/۲۱۰
خوانایی و وضوح محیط		۰/۲۲۴	۰/۱۷۲	۰/۳۹۶
فضای سبز		-	۰/۲۸۸	۰/۲۸۸
امکانات فیزیکی	بعد شناختی شادی	۰/۱۹۱	۰/۰۹۲	۰/۲۸۳
حرکت سواره		-	۰/۲۰۶	۰/۲۰۶
دسترسی پیاده		۰/۳۲۱	۰/۱۹۱	۰/۵۱۲
خوانایی و وضوح محیط		۰/۴۲۵	۰/۱۹۲	۰/۶۱۷
فضای سبز		۰/۳۷۸	۰/۱۰۰	۰/۴۷۸
امکانات فیزیکی	بعد اجتماعی شادی	-	۰/۱۵۲	۰/۱۵۲
حرکت سواره		-	۰/۱۱۱	۰/۱۱۱
دسترسی پیاده		۰/۲۶۲	۰/۱۱۶	۰/۳۷۸
خوانایی و وضوح محیط		-	۰/۲۵۵	۰/۲۵۵

نتیجه‌گیری

بررسی‌ها در حوزه شادی نشان می‌دهد که این احساس، ناشی از سه مؤلفه عاطفی، شناختی و روان‌شناختی است. نتایج نشان می‌دهد که به طور کلی، بعد عاطفی شادی بیشترین تأثیرپذیری را از وضعیت موجود فضای باز مجتمع مسکونی داشته است. پس از آن به ترتیب جنبه اجتماعی و جنبه شناختی قرار دارند. بالاتر بودن مقدار میانگین همه این ابعاد از حد متوسط، از نگاه توصیفی، وجود احساس شادی در فضای باز را اثبات می‌کند. از نگاه آماری نیز نتیجه آزمون همبستگی پیرسون وجود این ارتباط را اثبات می‌کند که با یافته‌های تحقیقات مشابه هم‌سوست.

مالمیوارا و لتو (۲۰۱۳) اذعان داشتند که جنس، عامل تأثیرگذاری در احساس شادی کودکان نمی‌باشد. بررسی‌های انجام‌شده و مقایسه واریانس نظرات گروه‌های جنسیتی دوگانه در میان آزمودنی‌های این پژوهش نیز نشان می‌دهد که جنسیت، تأثیر معناداری بر احساس شادی کودکان نمی‌گذارد.

افلاکی فرد و بزم (۱۳۹۷) بیان کرده بودند که تأمین امکانات فیزیکی و کالبدی مطلوب، عامل مهمی برای جلب رضایت دانش آموزان است. نتیجه آزمون همبستگی در تحقیق حاضر نیز حضور در محیط را وابسته به ویژگی‌های فضایی - کالبدی که در فرآیند طراحی فضای باز مورد توجه قرار گرفته است، معرفی می‌کند. همچنین، هم‌راستا با پژوهش صفوی مقدم و همکاران (۱۳۹۴)، احساس امنیت و برخورداری از خدمات و امکانات را به عنوان شاخص مهمی در فرآیند حضور معنادار و شادمانه کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی می‌داند.

نتیجه پژوهش حاضر هم‌راستا با پژوهش‌های هولدر و همکاران (۲۰۰۹ و ۲۰۱۰) حضور در محیط را در کنار تعامل با گروه همسالان از سویی، و تفکیک فضایی و تناسب با توانایی‌های شناختی کودک را از سوی دیگر، باعث ایجاد هیجان و تقویت جوانب عاطفی شادی کودکان در محیط می‌داند (مانند پژوهش پارک و پیترسون (۲۰۰۶) و هولدر و کولمن (۲۰۰۸)). این تفکیک‌پذیری و دادن امکان کنترل محیط به کمک خوانایی و وضوح آن، و بخشیدن احساس حمایت از حضور در محیط به کودکان، باعث تقویت مهارت‌های فردی آنان و تأمین جوانب شناختی احساس شادی می‌شود. مورد عنوان شده با مطالعات عظمتی و فریدون‌زاده (۱۳۹۲) برای مدل‌یابی ساختاری رضایتمندی کودکان از فضای باز مجتمع‌های مسکونی، هم‌سو و هم‌راستا می‌باشد.

سلسله‌مراتب دسترسی و نظام حرکتی سواره-پیاده نیز با بخشیدن احساس امنیت و راحتی در محیط، ابعاد روان‌شناسانه شادمانی را برای کودکان فراهم می‌کند. عامل امنیت و احساس راحتی پیش از این در پژوهش صفوی مقدم و همکاران (۱۳۹۴) نیز در مقیاس شهر دوستدار کودک، به عنوان عاملی در جلب رضایت کودکان مورد بررسی قرار گرفته و تأیید شده بود. نکته قابل توجه، اهمیت نسبی کمتر وجود تسهیلات فیزیکی در تقویت میزان حضور کودکان در محیط و احساس شادی آنان بوده است. کودکان فعالیت و پویایی در محیط را به داشتن تجهیزات از پیش تعیین شده در محیط ترجیح می‌دهند.

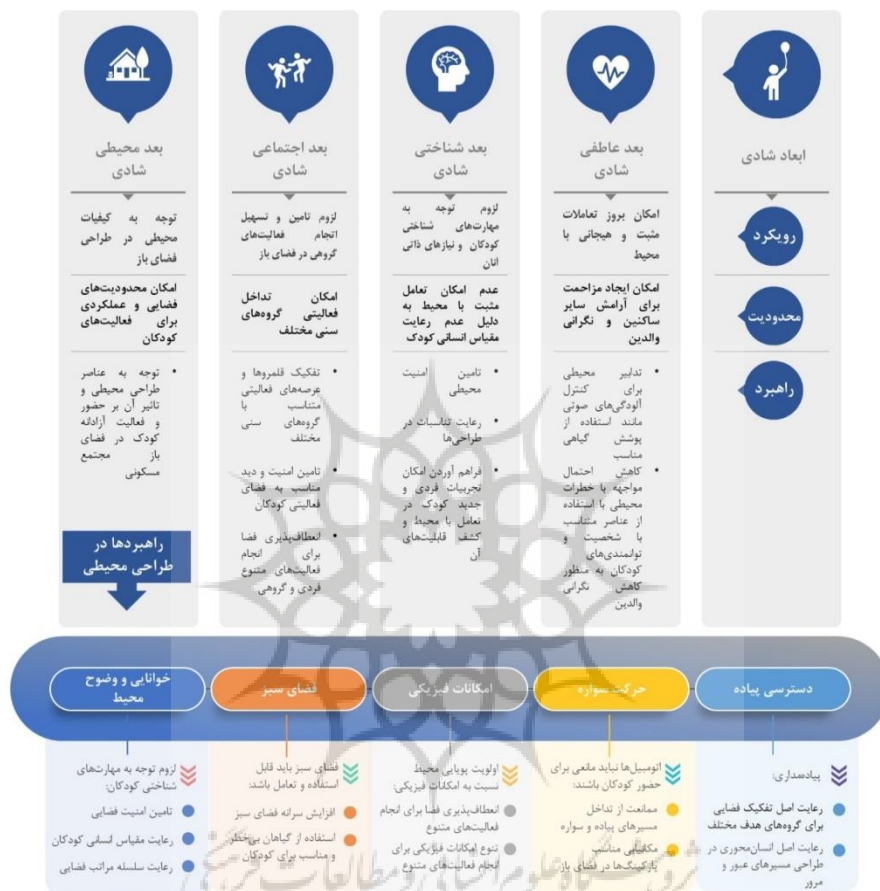
به منظور ارائه راهبردهای مناسب، ضروری است اطلاع دقیقی از نحوه و میزان اثرگذاری هر یک از متغیرها وجود داشته باشد. نتایج نشان می‌دهد که از میان متغیرهای کالبدی - محیطی تاثیرگذار بر احساس شادی کودکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، سه متغیر تعامل با فضای سبز، وضوح و خوانایی محیط و اصل پیاده‌محوری دارای اثرگذاری همزمان به صورت مستقیم و مستقل، و همچنین اثرگذاری غیرمستقیم و در ارتباط با سایر متغیرها می‌باشند. دو متغیر دیگر تحقیق، یعنی نظام حرکتی سواره و امکانات فیزیکی دارای اثرگذاری غیرمستقیم بوده‌اند.

تبیین چرایی این نتیجه، از این منظر صورت می‌پذیرد که با تغییر ساختارهای سنتی اجتماعی و شکل‌گیری نظام‌های مدرن، ماهیت حیات فردی و اجتماعی انسان دستخوش تغییراتی شده است. انزوای اجتماعی افراد، علاوه بر تأثیرات روان‌شناسانه منفی، موجب هویت‌زدایی اجتماعی نیز خواهد شد. از این‌رو، جوامع، برای جبران این خلا، و تشویق برقراری مجدد ارتباطات اجتماعی، و حفظ پیوندها و نیازهای ذاتی انسان با محیط اطراف و به ویژه فضای سبز دست‌نخورده، سعی در استفاده از دستاوردهای فیزیکی مدرنیته به عنوان ابزارهای تشویق و ترویج تعاملات اجتماعی و تقویت ساختارهای اجتماع‌پذیر محیطی داشته‌اند. به عبارت دیگر، به دنبال پاسخ به نیازهای اجتماعی انسان و برقراری ارتباطات محیطی - اجتماعی، از طریق بهبود سطح خدمات و افزایش تعداد و قابلیت‌های اجزا و عناصر فیزیکی محیط بوده‌اند. اما نتیجه پژوهش حاضر نشان می‌دهد که دنیای پاک کودکان، درگیر تجملات و دغدغه‌مندی امکانات فیزیکی نیست. بلکه رضایتمندی آن‌ها از این امکانات نیز از مسیر کیفیات و در نتیجه آن‌ها صورت می‌پذیرد.

فضای باز به عنوان ساختار مهمی در زمینه ارتقای سطح احساسات مثبت افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد. سیاست‌های طراحی فضاهای عمومی محلی و تشویق افزایش تعاملات اجتماعی در قالب سرزندگی فضاهایی خارج از محیط‌های مسکونی، می‌تواند باعث شود که حضور در فضاهای عمومی به فضای باز مجتمع مسکونی ترجیح داده شود. اما این راهبرد، کافی نبوده و محدود کردن چنین نیازی تنها به فضاهای عمومی، نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای اساسی ساکنان باشد. کودکان نیز به عنوان تأثیرپذیرترین گروه استفاده‌کننده از محیط، بخش قابل توجهی از زندگی روزمره خود را، در محیط خانه گذرانده و از این‌رو، رشد شخصیتی آنان به شدت متأثر از کیفیات محیط مسکونی می‌باشد. کودکان در سنین ۵ تا ۱۲ سالگی متوجه کارهای عملی شده و تمایل دارند برای رسیدن به اهداف مشترک دور هم جمع شوند (امینی‌فر و عظمتی، ۱۴۰۱: ۱۸)؛ چرا که هوش‌های چندگانه کودکان، با اتکا بر مهارت‌های اجتماعی آنان تقویت می‌شود و این امر، به شرایط محیطی آنان بستگی دارد که چه میزان امکان مشاهده و مشارکت را فراهم می‌آورد. در این میان، از جمله مهم‌ترین مهارت‌ها، مهارت‌های تعاملی است که می‌توان از طریق بازی و تعاملات اجتماعی به طور موفقیت‌آمیزی در آن مداخله کرد. به خصوص بازی‌های گروهی که تجربه احساسات مثبت را در آنان افزایش می‌دهد (عبودیت و امیری، ۱۳۹۶: ۳۰۹). همچنین در این بازه سنی کودکان کاملاً منطقی می‌اندیشند و بازگشت‌پذیری و طبقه‌بندی اطلاعات دریافت شده از محیط را درک می‌کنند (مرادی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۴). این امر، بیش از امکانات فیزیکی، وابسته به کیفیات محیطی و

انعطاف‌پذیری آن است. بر کسی پوشیده نیست که شرایط زندگی در مساکن جمعی، امکان چنین فعالیتی را در محیط بسته و در جوار همسایگی‌ها، بسیار محدود می‌کند. بنابراین، فضای باز مجتمع مسکونی در چنین شرایطی، بستری مناسب است. بنا بر سنجش نظریات کودکان و بررسی درخواست‌های آنان، ارتباط بی‌واسطه با فضای سبز، پیاده‌محوری و خوانایی محیط با توجه به مهارت‌های شناختی کودک، به ترتیب اولویت‌هایی است که می‌تواند انگیزه‌ای برای حضور در فضای باز، با فراغ بال و آسودگی خاطر، و بستری امن برای بازی و فعالیت و تعامل را برای آن‌ها ایجاد کند. در این میان، دسترسی به گروه همسالان و فراهم بودن امکان کنترل و تعامل با محیط - بدون ایجاد مزاحمت برای سایر ساکنین که می‌تواند عامل بازدارنده یا محدودکننده‌ای باشد - مهم‌ترین هدف آن‌هاست.

در نهایت، این پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین تاثیر فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی در فراهم آوردن امکان اجتماعی شدن و در عین حال احساس آزادی و امنیت برای کودکان در جامعه کوچک اطرافشان است. فضای باز مجتمع‌های مسکونی به عنوان بستری برای تعاملات اجتماعی، فرصت‌هایی را برای بازی‌های گروهی، مشارکت و ایجاد روابط مثبت با همسالان فراهم می‌کند. این تعاملات نه تنها به تقویت مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کودکان کمک می‌کنند، بلکه احساس تعلق و امنیت را نیز در آن‌ها افزایش می‌دهند. کودکان از طریق بازی‌های گروهی و فعالیت‌های مشارکتی، یاد می‌گیرند چگونه با دیگران همکاری کنند، مشکلات را حل کنند و هیجانات خود را مدیریت کنند. این تجربیات به آن‌ها کمک می‌کند تا احساس شادی و رضایت بیشتری را تجربه کنند. این احساس مستقل از امکانات فیزیکی خاص است و به سادگی قابل دستیابی است. بنابراین، با توجه به نتایج تحقیق، و برای طراحی کارآمدتر و مؤثرتر فضای باز مجتمع‌های مسکونی جهت تأمین احساس شادی کودکان از حضور در آن، پیشنهادهایی به شرح زیر می‌توان ارائه داد:

شکل ۴. پیشنهادات کاربردی در طراحی فضای باز مجتمع‌های مسکونی با هدف ارتقای سطح شادی

منابع

- افلاکی فرد، حسین و بزم، قاسم (۱۳۹۷). «تأثیرگذاری فضای آموزشی در شادی و یادگیری دانش‌آموزان». *دستاوردهای نوین در مطالعات انسانی*، ۱ (۲): ۷۷-۴۳.
- امینی‌فر، زینت و عظمتی، حمیدرضا (۱۴۰۱). «نقش ویژگی‌های کالبدی حیاط مدرسه در افزایش فعالیت بدنی کودکان، بررسی دیدگاه دانش‌آموزان ۸ تا ۱۲ سال شهر تهران». *معماری و شهرسازی آرمانشهر*، ۴۱: ۲۷-۱۷.

حبیبی، داود و مرزبان، میثم (۱۳۹۶). «ارزیابی میزان رضایتمندی ساکنان مجتمع‌های مسکونی (نمونه مطالعه: مجتمع مسکونی محله پانصد دستگاه شهر دو گنبدان (گچساران))». پژوهش در هنر و علوم انسانی، ۳: ۷۳-۸۴.

سهراب‌زاده، مهران؛ حسینی‌زاده، سید سعید؛ امام‌علی‌زاده، حسین و سخایی، ایوب (۱۳۹۵). «سرمایه و شادی؛ پژوهشی در باب ارتباط میان سرمایه اجتماعی و فرهنگی با احساس شادی (مورد مطالعه: شهروندان شهرستان آران و بیدگل)». برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷ (۲۸): ۱۵۰-۱۱۷.

صادق‌صابری، محمدجواد؛ قدرجانی، راضیه و حاجیان زیدی، مهرداد (۱۳۹۵). «طراحی فضای کنش اجتماعی کودکان در محوطه باز مجتمع‌های مسکونی با رویکرد خلاقیت و تعاملات اجتماعی». شبک، ۲ (۶): ۱۳-۲۸.

صفوی‌مقدم، سیده مریم؛ نوغانی، محسن و خراسانی، محمدمظلوم (۱۳۹۴). «بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد». نشریه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۵: ۱۶۶-۱۴۳.

طباطبایی‌نسب، سید مجتبی (۱۳۹۹). «بررسی و تحلیل عوامل جامعه‌شناختی موثر بر نشاط و شادی». هیأت‌های نوین در مطالعات اسلامی، ۲ (۳): ۲۷۹-۲۴۹.

عابدی، شیما و سعیدی‌مفرد، ساناز (۱۴۰۱). «بررسی تاثیر نشانه‌های شهری بر مسیریابی کودکان، نمونه مورد مطالعه: محله سجاد مشهد». مطالعات شهری، ۱۱ (۴۳): ۹۸-۸۷.

عابدی، شیما؛ حنایی، تکتم و باقرزاده گل‌مکانی، زهرا (۱۴۰۳). «تاثیر توانایی شناختی کودکان در سهولت انتخاب مسیر در فضای شهری (نمونه موردی: محله لشگر قاسم‌آباد)». تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۴ (۷۳): ۳۱۱-۳۳۳.

عباس‌زاده، شهاب؛ گوهری، فرزانه و عسکری رابری، اباصلت (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر عوامل کیفیت محیطی بر رضایتمندی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی در مشهد». پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۴ (۴): ۶۷۱-۶۵۳.

عبداللهی، داود؛ ربانی، رسول و وارثی، حمیدرضا (۱۳۹۲). «رابطه معماری مجتمع‌های مسکونی شهری با سرمایه اجتماعی ساکنین (مطالعه موردی مجتمع‌های شهری اردبیل)». مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۳۱: ۱۰۵-۱۳۲.

عبودیت، سعیده و امیری، شعله (۱۳۹۶). «بررسی اثربخشی آموزش روابط اجتماعی مبتنی بر بازی بر مبنای هوش میان‌فردی Gardner بر مهارت اجتماعی و شادی کودکان پیش‌دبستانی». تحقیقات علوم رفتاری، ۱۵ (۳): ۳۱۲-۳۰۶.

- عظمتی، حمیدرضا و فریدون‌زاده، حسن (۱۳۹۲). «مدل‌یابی ساختاری رضایتمندی کودکان از فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی». علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۱۵ (۴): ۱۱۷-۱۰۷.

فخرایی، عباس؛ حقی، محمدرضا؛ حیدرزاده، احسان و دهقانی، الهه (۱۴۰۱). «سنجش میزان رضایتمندی از فضاهای شهری دوست‌دار کودک، مطالعه موردی: پارک‌های شهر بوشهر». *مطالعات محیطی هفت‌حصار*، ۱۱ (۴۲): ۵۹-۷۲.

قره بگلو، مینو؛ عینی‌فر، علیرضا و ایزدی، عباسعلی (۱۳۹۲). «ارتقای تعامل کودک با مکان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی (مورد پژوهی سه گونه فضای باز مسکونی در شهر تبریز)». *هنرهای زیبا معماری و شهرسازی*، ۲ (۱۸): ۸۲-۶۹.

مرادی، حانیه؛ حیدرنجاج، وحید و باعزت، فرشته (۱۴۰۲). «مولفه‌های محیطی تاثیرگذار در ارتقای هوش حرکتی کودکان (مطالعه موردی: پارک شادی و پارک نوشیروانی بابل)». *مطالعات محیطی هفت‌حصار*، ۱۲ (۴۳): ۸۴-۷۱.

مظفر، فرهنگ؛ حسینی، سید باقر؛ باقری، محمد و عظمتی، حمیدرضا (۱۳۸۶). «نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان». *باغ نظر*، ۴ (۸): ۷۲-۵۹.

معصومی، مسیح‌الله و میرخطیب، اسماء (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر طراحی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی در ایجاد حس دل‌بستگی به مکان (نمونه مورد مطالعه: مجتمع مسکونی ششصد دستگاه در شهر مشهد)». *تحقیقات جغرافیایی*، ۱۲۶: ۷۳-۵۲.

مولوی، ابراهیم؛ غلامی، یونس و کریمی آغچه، راضیه (۱۴۰۱). «ارزیابی اثر توسعه گردشگری بر میزان شادی ساکنان، نمونه موردی: شهر کاشان». *کاشان‌شناسی*، ۱۵ (۲): ۱۲۲-۱۰۱.

وزیری، وحید و کرامتی، صدف (۱۳۹۶). *پاتوق شهری، رویکردی در جهت طراحی شهرهای شاد*. اردبیل: انتشارات محقق اردبیلی.

وزیری، وحید؛ حاجلو، نادر؛ رضایی شریف، علی و کرامتی، صدف (۱۳۹۴). «بررسی شاخص‌های تعیین‌کننده مفهوم شادی در طراحی پاتوق‌های شهری، محدوده مورد مطالعه: منطقه ۱ شهر اردبیل». *نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران*، ۱۰: ۲۸-۱۹.

Argyle, M., Martin, M., & Crossland, J. (1989). "Happiness as a Function of Personality and Social Encounters", *In Recent Advances in Social Psychology*, Elsevier, pp. 189 – 203.

Bukowski, W. M., & Sippola, L. K. (2005). Friendship and development: Putting the most human relationship in its place. *New directions for child and adolescent development*, 2005(109), 91-98.

Demir, M. (Ed.). (2015). *Friendship and Happiness: Across the Life-Span and Cultures*. Springer.

DeNeve, K. M., & Cooper, H. (1998). "The Happy Personality: A Meta-Analysis of 137 Personality Traits and Subjective Well-Being", *Psychological Bulletin*, 124(2), pp. 197-229.

Diener, E., & Oishi, S. (2005). "The nonobvious social psychology of happiness", *Psychological Inquiry*, 16(4), 162-167.

- Diener, E., & Tay, L. (2017). "A Scientific Review of the Remarkable Benefits of Happiness for Successful and Healthy Living", *Happiness*, pp. 90-106.
- Elokda, H. (2015). Evaluating the Effect of Urban Design on Three Components of Happiness in Cairo, Egypt. *A Dissertation Submitted in Part Requirement for the Degree of Masters of Science (Planning AND Regeneration)*. University of Glasgow.
- Eysenck, M. W. (1990). *Happiness: Facts and myths*. Hove, East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates.
- Greco, C., & Ison, M. (2014). "What Makes You Happy? Appreciating the Reasons that Bring Happiness to Argentine Children Living in Vulnerable Social Contexts", *Journal of Latino/Latin American Studies*, 6(1), pp. 4-18.
- Holder, M. D., & Coleman, B. (2008). "The Contribution of Temperament, Popularity, and Physical Appearance to Children's Happiness", *Journal of Happiness Studies*, 9(2), pp. 279-302.
- Holder, M. D., & Coleman, B. (2009). "The Contribution of Social Relationships to Children's Happiness", *Journal of Happiness Studies*, 10(3), pp. 329-349.
- Holder, M. D., & Klassen, A. (2010). "Temperament and Happiness in Children", *Journal of Happiness Studies*, 11(4), pp. 419-439.
- Krekel, C., Kolbe, J., & Wüstemann, H. (2016). "The Greener, the Happier? The Effect of Urban Land Use on Residential Well-Being", *Ecological Economics*, 121, pp. 117-127.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). "Pursuing Happiness: the Architecture of Sustainable Change", *Review of general psychology*, 9(2), pp. 111-131.
- Martin, P. (2005). *Making Happy People: The Nature of Happiness and its Origins in Childhood*, Harper Perennial.
- Nunez, D., & Blake, E. (2001, November). Cognitive presence as a unified concept of virtual reality effectiveness. In *Computer graphics, virtual reality, visualisation and interaction in Africa: Proceedings of the 1 st international conference on Computer graphics, virtual reality and visualization*, 5(7), pp. 115-118).
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Character Strengths and Happiness among Young Children: Content Analysis of Parental Descriptions. *Journal of Happiness Studies*, 7(3), pp. 323-341.
- Petermans, A., & Nuyts, E. (2016). "Happiness in Place and Space: Exploring the Contribution of Architecture and Interior Architecture to Happiness", *The Design & Emotion Society*, pp. 114-122.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). *Positive Psychology: An Introduction*, American Psychological Association. 55(1).
- Shabak, M., Norouzi, N., Abdullah, A. M., & Khan, T. H. (2015). "Children's Sense of Attachment to the Residential Common Open Space", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 201, pp. 39-48.
- Sheldon, K. M., & Lyubomirsky, S. (2004). "Achieving Sustainable New Happiness: Prospects, Practices, and Prescriptions", *Positive Psychology in Practice*, pp. 127-145.
- Uusitalo-Malmivaara, L., & Lehto, J. E. (2013). "Social Factors Explaining Children's Subjective Happiness and Depressive Symptoms", *Social Indicators Research*, 111(2), pp. 603-615.
- Veenhoven, R. (2001). "What Do We Know about Happiness", *Paper presented at the dialogue on 'Gross National Happiness'*, Woudschoten, Zeist, The Netherlands, pp.14-15 .